

Suffiksoitumisen prosessista vepsäläisittäin

TOIVO TIKKA *Vepsän suffiksoituneet postpositiot. Kieliopillisiin sijoihin liittyvä suffiksoituminen.* Studia Uralica Upsaliensia 22. Finsk-ugriska institutionen, Uppsala universitet, Uppsala 1992. 208 s. ISBN 91-554-2977-7.

On ilahduttavaa, että Lars-Gunnar Larsson on saattanut Toivo Tikan väitöskirjaksi aiotun tutkimuksen *Vepsän suffiksoituneet postpositiot* painokuntoon ja että se postuumina on julkaistu. Juuri Ruotsissa on hyväksytty suhteellisen monia itämerensuomalaisia kieliä koskevia väitöskirjoja, mitä on syytä pitää myönteisenä, vaikka näiden tutkimusten normit eivät aina ole aivan rinnastettavissa meikäläisiin. Tikan väitöskirjan ilmestyminen on hyvä asia vallankin siksi, että itämerensuomalaisten kielten morfologispainotteisia erillistutkimuksia ei yleensä ole paljon. Edelleen perusteellista erityistutkimusta vepsän suffiksoituneista postpositioista ei olisi ilman Tikan tutkimusta, sillä vasta siinä käsitellään kaikkia vepsässä käytettäviä postpositiolähtöisiä suffiksoituneita muotoja. Tällaisia suffiksoituvia vepsän postpositioita ovat esimerkiksi *-ke* (< *kerä*) ja *-lon* (< **lōna*). Muodot liittyvät yleensä genetiivivartaloon, joskus partitiiviin, ja niiden käyttö on usein täysin sijamuotomaista. Laajimmin ennen Tikkaa on aihetta tarkastellut Felix J. Oinas teoksessaan *The Development of Some Postpositional Cases in Balto-Finnic Languages* (1961) kaikkien itämerensuomalaisten kielten aineiston pohjalta, mutta hänen tutkimuksestaan esimerkiksi puuttuvat vepsän suffiksoitumiseen osallistuneet postpositiot 'alle', 'alla', 'alta', 'päälle', 'päällä', 'päältä' ja 'päin'. Tikan tutkimuksen julkaisemista puoltaa myös se, että Tikka keskittyy edeltäjiään yksityiskohtaisemmin nimenomaan suffiksoitumiseen prosessina.

Tämäntyötyyppisessä työssä odottaisi ensinnäkin käsiteltävien suffiksisyntyisten sijojen morfofonologista analyysia. Toiseksi

Kirjallisuutta

odottaisi niiden semanttista erittelyä: suffiksoituneita muotoja ja niiden käyttöä olettaisi suhteutettavan varsinaiseen sijajärjestelmään, jotta selviäisi, miten merkitykset ovat »sijojen uusjaossa» luokituneet. Täten voitaisiin luoda synteettinen kuva siitä, miten vepsän sijasysteemi on suffiksoituneiden aineiden tähden muuttunut: minkä sijojen funktioita myöhäsyntyiset sijat ovat mahdollisesti ottaneet, mitä sijoja ne siten kenties ovat syrjäyttäneet ja millaisia mahdollisia uusia käyttötapoja muutoksissa on syntynyt? Koska tutkimuskohteena on vepsä, olisi liki välttämätöntä lisäksi selvittää venäjän vaikutusta suffiksoituneiden sijojen syntyyn ja kehitykseen. Tikka itse mainitsee tavoitteekseen tutkia, »mitä postpositiolähtöisiä, sijamuodon luonteisesti käytettäviä päätteitä ja pääteyhdistelmiä on syntynyt vepsään kielen erilliskehityksen aikana». Hän pyrkii muun muassa selittämään, miten nämä kombinaatiot ovat ryhmitettävissä, miten ne ovat syntyneet ja kehittyneet ja millaisia järjestelmiä ne muodostavat eri murteissa.

Teoksessaan Tikka osoittaa perehtyneisyytensä aiheeseensa ja vepsään yleensä, vaikka puutteistakaan ei tässä työssä ole puute. Varsinaisessa tutkimusosuudessa (s. 88–178) hän tarkastelee seikkaperäisesti sitä, mitkä ainekset ovat suffiksoituneet ja millaisia murteittaisia morfologisia tai fonologisia eroja muodoissa on. Pitkin matkaa kommentoidaan myös suffiksoitumisprosessia. Ilmiön morfofonologisen puolen tarkastelussa Tikka on tehnyt perinpohjaista työtä. Murrealueittaiset erot näyttävät tosin olevan pitkälti foneettisia. Muotojen synnyn ja kehityksen tarkastelun kannalta ne näin ollen eivät ole kovin merkityksellisiä. Tikka esittää myös havaintoja siitä, mitkä muodot ovat alteimpia suffiksoitumaan ja mitä muotoja tavataan vapainakin. Suffiksoitumisen asteen kannalta tarkasteltuina mielenkiintoisimpia ovat Tikan prolatiiveiksi kutsumat 'myöten'-lähtöiset muodot. Keski-vepsässä nämä prolatiiviset ainekset esiintyvät nimittäin sekä selvinä postpositioina että sijamaisiksi suffiksoituneina. Sijamaisimpia ovat tapaukset, joilla on myös ko-

mitatiivisuuden tehtävä. Tikka pohdiskelee-kin suppeahkosti, mutta kiinnostavasti (s. 174–175) mainittujen prolatiivisten muotojen ja komitatiivisten *kera*-aineksen sisältävien muotojen suhdetta. Sen sijaan suffiksoitumalla syntyneiden sijojen ja varsinaisten sijojen tehtäviä hän ei esimerkiksi ole juuri vertailut synkronisesti eikä varsinaaan diakronisesti. Nykyistä systeemiä ei ole lainkaan suhteutettu kantasuomalaiseen lähtökohtaan, koska tutkimuksessa on lähdetty liikkeelle vasta vepsän kielen erilliskehityksen ajasta. Kokonaisuudessaan suffiksoituneiden postpositioiden funktioiden selvittely jääkin melko puutteelliseksi. Myös venäjän vaikutuksen tarkastelu rajoittuu muutamiin yleisluonteisiin viittauksiin.

Aineistonsa Tikka on tunnollisesti kerännyt liki kaikista painetuista vepsän lähteistä. Lisämateriaalia on poimittu arkistoista, esimerkiksi Viron tiedeakatemian Kielen ja Kirjallisuuden instituutin arkistosta, mikä kiitettävästi tuoreuttaa tutkimusta. Aineiston esittelyä varten Tikka on kehittänyt melko vaikeakäyttöisen koodijärjestelmän, jossa hän pyrkii kirjain- ja numeroyhdistelmien avulla ilmeisesti mahdollisimman tiiviisti osoittamaan käytetyn informantin, paikkakunnan, jonka murteesta on kyse, sekä tiedon siitä, kuuluuko murre etelä-, keski- vai äänisvepsään. Lukijalle tulee kuitenkin pitkin matkaa mieleen, onko moinen paikkakunnittainen tarkkuus edes tarpeen, koska paikkakunnittaisia eroja ei juuri näytä olevan tai erot ovat korkeintaan foneettisia. Saadut tulokset nimittäin paljastavat, että morfologiset erot ryhmittyvät enimmäkseen päämurteittaisesti. Poikkeuksena on oikeastaan vain mainittu prolatiivinen aines, jossa eroja on päämurteen sisälläkin (ks. taulukkoa 34 s. 162–163). Edelleen systeemin soveltamista hankaloittaa se, että isohkosta osasta aineistoa ei ole paikkakunnan tarkkuista alkuperätietoa. Tuskin mitään olennaista olisikaan jäänyt puuttumaan, vaikka aineisto olisi jaoteltu vain päämurteisiin (etelä-, keski- ja äänisvepsään). Tällöin olisi säästetty myös lukijan vaivoja, sillä varsinkin alkuun järjestelmän seuraaminen vaatii sivujen kääntelyä ja palaamista aluejakoa

esittelevään kaavioon.

Tutkimuksessa on monia kiinnostavia yksityiskohtia ja päätelmiä. Tikka ei kuitenkaan ehtinyt tehdä tutkimustaan valmiiksi, ja viimeistelemättömyys näkyy. Tutkimuksesta, varsinkin sen taustatietoja esittelevästä osuudesta (luvut 1–7), olisi ollut esimerkiksi varaa karsia paljon. Tikka tarkastelee nimittäin työnsä alkupuolella laajasti muun muassa vepsän eri murteiden äänteellisiä erityispiirteitä, vepsän eri possessiivisuffikseja ja liitepartikkeleita sekä vepsäläisten asuma-aluetta. Hän esittelee myös kaikki vepsässä käytettävät kaasukset sitomatta niitä kuitenkaan mitenkään käsittelemiinsä suffiksoituneisiin postpositioihin, jolloin ne jäävät irralliseksi tiedoksi. Seitsemännessä pääluvussa, jossa vasta – oudoksuttavasti – esitellään tutkimusaineisto ja -menetelmät, tarkastellaan hyvinkin yksityiskohtaisesti myös vepsäläisten alueelle suuntautuneita tutkimusmatkoja ja matkoilta kertyneen aineiston laatua. Sinänsä mainitut tiedot ovat varsinkin vepsää vain vähän tuntevalle lukijalle hyvä johdatus vepsän kieleen yleensä, mutta käsiteltävän aiheen kannalta ne tuntuvat tarpeettomilta, ainakin turhan tarkasti esitellyiltä. Huomiota kiinnittää myös esimerkiksi se, että johdannossa käsitellään sekä suomalais-ugrialaisten että indoeurooppalaisten kielten paikanilmausten tunnusmerkkisyyttä. Itse tutkimuksessa tunnusmerkkisyyteen ei kuitenkaan palata missään vaiheessa, joten teoriointi ja kenties »muodikkisuuden» tavoittelu tuntuvat tällöin itsestarkoitukselta.

Tutkimuksen laajassa taustan esittelystä on paitsi turhaa aineistoa myös ansioita. Tikka esimerkiksi esittelee onnistuneesti kaasumaisuuden ja postpositiomaisuuden eroja ja postposition suffiksoitumisen parametrejä (s. 61–72). Hänen mukaansa suffiksoitumisen foneettis-fonologisia parametrejä ovat muun muassa sananrajainen assimilaatio, vokaalisointu ja suffiksoituneen aineksen redusoituminen. Tikka esittää myös morfologisia ja syntaktisia parametrejä, joista tärkein lienee se, että suffiksoituneella postpositiolla ei ole lainkaan syntaktista riippumattomuutta. Kielenpuhuja ei pi-

däkään suffiksoituneita aineksia erillisinä sanoina. Parametritarkastelun perusteella postpositioiden suffiksoitumistapaukset sijoittuvat kieliopillistumisen ja abstrahoitumisen asteikolla kaasusten ja p-positioiden väliin. Myös suffiksoitumiseen osallistuneiden postpositioiden etymologioiden esittely (s. 53–60) on selkeyttävä: lukija saa helposti kuvan käsiteltävistä aineksista.

Kaikkineen Toivo Tikan tutkimus on taspainoton: osin se on tarkka ja yksityiskohtainen morfofonologinen esitys, osin huolimattomasti tehty ja hajanainen. Jo mainittujakin heikkouksia ovat muun muassa taustan ja tutkimuksen osuukseen epäsuhta ja tarpeettomien tietojen paljous. Puutteina pidän mainittua rajoittumista vepsän erilliskehityksen aikaan ja venäjän vaikutuksen vähäistä käsittelyä. Edelleen semanttista vertailua olisi voinut ulottaa myös esimerkiksi syrjääniin, sillä muun muassa *myötä*-pesyeeseen kuuluville ilmauksille on kehitynyt identtisiä merkityksiä vepsässä ja syrjäänissä. Lisäksi esimerkiksi eri tutkijoiden käsityksiä on paikoin esitelty epätarkasti. Paha vika on, että varsinaista tulosten koon-tia ei ole, joten tavoitteissa esitettyihin kysymyksiin saatujen vastausten havaitseminen on lukijalle vaikeaa. Tutkimustuloksien tähdentäminen olisi eheyttänyt tutkimusta. Teos ei yleensääkään ole luettavuudeltaan hyvä, ja kieli- ja lyöntivirheitäkin on huomattavan paljon. Toisaalta tulee muistaa, että tutkimus jäi tekijältään kesken. Varmaankin Tikka itse olisi vielä viime vaiheessa parannelnut tutkimustaan ja epäilemättä korjailut monia kohtia, jos hänellä olisi ollut siihen tilaisuus. Tällöin hänen jo aineistonkeruultaan epäilemättä työlään tutkimuksensa ansiot olisivat tulleet paremmin esille. Uskoakseni Tikan tutkimus tulee keskeneräisyydestään huolimatta olemaan monelle tutkijalle hyödyllinen lisälähde tutkittaessa esimerkiksi itämerensuomen koillisryhmän kieliä, sijamaisuutta ja partikkelimaisuutta tai morfologisten muutosten mekanismeja, joskin todellista uutta tietoa tutkimuksessa on melko vähän.

INGA SUONIEMI-TAIPALE